

SOKULLU MEHMED PAŞA DÖNEMİ BOSNA ESERLERİ

HALİL TURĞUT

- * Sokullu Mehmed Paşa'nın inşa ettirdiği mimari eserler, Osmanlı'nın Balkanlardaki siyasi, kültürel ve toplumsal varlığını nasıl yansıtmaktadır?
- * Drina Köprüsü'nün tarihsel ve edebi temsilleri, Bosna'nın çok katmanlı kimliğini ve toplumsal dönüşümünü anlamada nasıl bir işlev görmektedir?
- * Osmanlı mimarisinin taşınabilirliği ve restorasyonu, kültürel mirasın korunması bağlamında nasıl bir yöntemsel model sunmaktadır?

Sokullu Mehmed Paşa (Boşnakça: Mehmed-paşa Sokolović), Osmanlı tarihinin önemli devlet adamlarından biridir. 1505 yılında doğan Mehmed Paşa, I. Süleyman, II. Selim ve III. Murad dönemlerinde sadrazamlık yapmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun zirvede olduğu bir dönemin sembol ismi olmuştur. Aynı zamanda I. Süleyman'ın son sadrazamı olmuş, önemli askeri ve siyasi projeleri ile adını tarihe yazdırmıştır.

1552'de Macaristan serdarlığına atanan Kara Ahmed Paşa ile Temeşvar'ı fethetmiş, Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar seferine çıkışında etkili rol oynamış ve Zigetvar'ın alınmasından sonra Padişah'ın ölümünü gizleyerek devleti karışıklıktan korumuştur.

II. Selim döneminde Belgrad'ın fethine katkı sağlamış ve Astrahan seferini başlatmıştır. Önemli bir Osmanlı projesi olan Don-Volga Kanalını da planlamış ancak bu proje gerçekleştirilememiştir.

Sokullu Mehmed Paşa, Osmanlı'da Boşnak kökenli bir sadrazam olarak tanınmaktadır. İstanbul'da Kadırga ve Azapkapı'daki külliyele ile Bosna Hersek'teki İşegrad'ı kapsayan eserleri, onun sanata ve mimariye verdiği önemi göstermektedir. 11 Ekim 1579'da derviş kılığındaki bir kişi tarafından hançerlenerek yaralanmış ve bu yaraları sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Kabri Eyüp Sultan'da bulunmaktadır.

Drina Köprüsü

Sokullu Mehmed Paşa tarafından memleketi olan Sokol Köyü yakınlarında, 1571-1577 yılları arasında Mimar Sinan'a yaptırılan Drina Köprüsü, Osmanlı mimarisinin Avrupa'daki en güzel örneklerinden biridir. Bosna Hersek'in Vişegrad kasabasında bulunan köprü, Bosna Eyaleti ile Osmanlı başkenti İstanbul arasında bir bağlantı noktası oluşturarak etrafındaki köy ve şehirlerin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Köprü, 179 metre uzunluğunda ve 4,20 metre genişliğindedir. 11 gözlü olan köprünün rampasında ek bir kemer yer almakta ve toplam uzunluğu 299 metreye ulaşmaktadır. Yapımında Horasan harcı kullanılmış ve taşlar, demir kenetlerle desteklenmiştir. Köprünün üzerinde bir sofa bulunmakta ve bu alan halkın oturup dinlendiği bir sosyal mekân işlevi görmüştür. Nobel Edebiyat Ödüllü Boşnak yazar Ivo Andrić'in "Drina Köprüsü" adlı eserine de konu olan köprü, eserin merkezinde yer alarak Bosna'nın tarihini, toplumsal dönüşümünü ve çokkültürlü yapısını simgelemektedir. Andrić'in romanında köprü, Osmanlı döneminden Avusturya-Macaristan yönetimine kadar geçen sürede farklı toplulukların yaşamlarını birleştiren bir metafor olarak kullanılmıştır. Roman, köprünün inşasından itibaren tanıklık ettiği olayları aktarırken hem bireysel hem de kolektif hikâyelerle zenginleşir. Böylece köprü, tarihsel bir nesne olmanın ötesinde Bosna'nın çok katmanlı kimliğinin bir sembolü olarak edebiyata kazandırılmıştır.

Vişegrad'daki Diğer Eserler

Drina Köprüsü, veziriazamın Vişegrad'daki eserleri arasında en dikkat çekici olanıdır. Bunun yanı sıra imaret, kervansaray, su yolları ve çeşme gibi yapılar da inşa edilmiştir. Kervansaray, "Taş Han" olarak bilinmekte ve iki katlı, 36 odalı bir yapı olarak tasarlanmıştır. Kasabanın çarşısına yakın bir noktada yer alan han, yolcular için konaklama imkânı sağlamıştır. İmaret ise fakirler ve yolcular için vakfedilmiş bir yapıydı. Ayrıca, buraya getirilen tatlı su fazlası, çeşmelere yönlendirilerek kullanım alanları genişletilmiştir.

Arslanagiç Köprüsü

Trebinye'de bulunan Arslanagiç Köprüsü, Osmanlı mimarisinin Bosna Hersek'teki en zarif örneklerinden biridir. Köprü, 1574 yılında Sokullu Mehmed Paşa tarafından oğlu adına inşa ettirilmiş ve ilk olarak bugünkü konumundan 10 kilometre aşağıda yer almıştır. Ancak, 1966 yılında bölgedeki hidroelektrik santralinin inşası nedeniyle taşınma kararı alınmıştır. Bu süreç, büyük bir mühendislik başarısı olarak görülmektedir. Köprünün her bir taşı numaralandırılmış ve dikkatle sökülerek yeni yerine taşınmıştır. Aynı taşlar, orijinal yapı tekniğine uygun bir şekilde yeniden birleştirilmiştir. 80 metre uzunluğunda ve 7 kemerli olan bu köprü, Trebinye'nin en değerli tarihi sembollerinden biri olarak kabul edilir. Yeniden inşa sürecinde köprünün özgün yapısı ve estetik unsurları korunmuş, böylece köprü mimari açıdan hem tarihî hem de modern bir başarı örneği olmuştur. Köprünün taşınma süreci, aynı zamanda kültürel mirası koruma adına diğer yapılar için de örnek teşkil etmiştir.

Saraybosna'nın Keçi Köprüsü

Saraybosna'nın yakınlarında bulunan Keçi Köprüsü (Kozija ćuprija), Osmanlı'nın Bosna'daki mimari mirasının önemli bir örneğidir. 16. yüzyılda inşa edilen bu köprü, Osmanlı döneminde bölgenin ticari ve sosyal hayatını kolaylaştırmak amacıyla yapılmıştır. Köprü, 42 metre uzunluğunda ve 4,75 metre genişliğindedir. Milyačka Nehri'nin iki yakasını birleştirerek hem yaya hem de yük taşımacılığına hizmet etmiştir. Yapımında kesme taş kullanılmış ve bu sağlam yapısı sayesinde günümüze kadar korunmuştur. Ayrıca köprünün hafif eğimli tasarımı, dönemin mühendislik anlayışını yansıtmaktadır. Tarih boyunca bu köprü, çevresindeki yerleşimlerin ekonomik ve kültürel etkileşiminde önemli bir rol oynamıştır. Bugün, Bosna-Hersek Milli Anıtlar Listesi'nde yer almakta ve hem yerli halk hem de ziyaretçiler için tarihî bir cazibe merkezi olarak dikkat çekmektedir.

Zepa Köprüsü

Zepa Nehri üzerindeki bu köprü, Vişegrad'daki Drina Köprüsü'nden esinlenerek inşa edilmiştir. Mimar Sinan'ın bir öğrencisi tarafından yapıldığı düşünülmektedir. Tek kemerli yapı, zarif tasarımı ve dayanıklılığı ile dikkat çekmektedir. Zepa Köprüsü, 2005 yılında Bosna-Hersek'in ulusal anıtı olarak tescillenmiştir.

Mehmed Paşa Sokolović Camii

1557 yılında Vişegrad'ın Rudo bölgesinde inşa edilen bu cami, Osmanlı'nın dini mimarideki zarif örneklerinden biridir. Cami, geleneksel Osmanlı mimari özelliklerini yansıtan merkezi bir kubbeye sahiptir ve taş malzeme kullanımıyla dikkat çeker. Caminin süslemelerinde kullanılan bitkisel motifler, dönemin sanat anlayışını yansıtırken, mihrabındaki ince işçilik mekâna ayrı bir estetik katmıştır. Yapımında taş ve Horasan harcı gibi dönemin sağlam ve uzun ömürlü malzemeleri kullanılmıştır. Caminin çevresindeki avlu, yerel halk için bir sosyal alan işlevi görmüş ve tarih boyunca bölgenin toplumsal yaşamında önemli bir rol oynamıştır. 2007 yılında yeniden inşa edilen cami, kompleksinde yerel mezarlık ile bir anıt çeşmeyi barındırmaktadır.